

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

ISSUE No- (CCXCI)291(H)

April -2021

Women's Empowerment Issues and Challenges

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor

Asst. Prof. Baliram Pawar
Head, Department of Sociology
Mahatma Phule Mahavidyalaya Kingaon
Latur Maharashtra

Editor

Dr. Bharat Bhadade
Head, Department Of Marathi
Mahatma Phule Mahavidyalaya Kingaon,
Latur, Maharashtra

Editor

Dr. Prakarsh Subhashrao Deshmukh
Associate Professor and Head,
Dept. Of Sociology.
Bhai Kishanrao Deshmukh Mahavidyalaya
Chakur. Ta. Chakur Dist. Latur.

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

Aadhar Publication

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

23	Gender Discrimination In Sports Dr.S.Saroja / Mrs.S.Anbu Nisha Jeba Soundar	87
24	Legal Rights & Protection To Working Women Dr. Rahul Tiwari	89
25	Mgnrega And Women Employment In Assam: Issues And Challenges Sarah Tahmeen Choudhury	93
26	Women Empowerment In Indian Society: Challenges And Opportunities Milind R. Ghate	98
27	Perspectives Of In-Service Teachers On The Role Of Education In Achieving Gender Equality Dr Sharmila L Mascarenhas	101
28	Status Scenario: Rights Of Girl Child In India Monika	106
29	Women Empowerment And Government Schemes Dr Swati Yadav	109
30	Women Wronged In Bollywood Dr.Kalpna Sharma /Dr.Y. K. Sharma	113
31	Strategies For making Women Empowered Through Entrepreneurship Dr. Manjusha Saijare	117
32	A Journey Towards Self – Reliance: Status Of Women Then And Now Dr. Monika Malhotra	122
33	The Impact of Media on Indian Women – A Critical Perspective Dr. P. Sathya	126
34	स्त्री स्वातंत्र्य:समानता व असमानता एक अवलोकन डॉ.देवमन श्रीकृष्ण उंबरकर	130
35	महिलाएं, स्वास्थ्य एवं मानवाधिकार : एक समाशास्त्रीय अध्ययन खुशबू एवं बेबी कुमारी	136
36	आदिवासी महिला आणि सक्षमीकरण आनंद धोंडीबा घोडवाडीकर	140
37	औपन्यासिक संदर्भ में — स्त्री का, स्त्री के लिए, स्त्री द्वारा विमर्श डॉ०मोक्षदा जौहरी	145
38	महिला सशक्तीकरण आणि मेघालयातील मातृसन्ताक कुटूंब पध्दती प्रा.डॉ. कदम मोतीराम विठ्ठलराव	150
39	महिला सक्षमीकरणांत शिक्षणाची भूमिका प्रा.डॉ.विद्या खंडारे—गोवंदे	155
40	महिला सक्षमीकरण आणि शासनाच्या विविध योजना शेख महेमुद शेख हलिम	158
41	महिलांचा राजकीय सहभाग Dr.Wakradkar Mahesh R	164
42	भारत में महिला सशक्तिकरण का मूल्यांकन डॉ.योगेन्द्र कुमार	168
43	लिंगभेद : एक सामाजिक समस्या प्रा.प्रीती सुखदेव वाहने	172
44	हिंदी कहानियों में नारी विषयक चिंतन के विविध पक्ष सौरभ सराफ	176
45	कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण अधिनियम (२००५) : एक अभ्यास राजकुमार विष्णू जोधळे	180

, आदिवासी महिला आणि सक्षमीकरण

आनंद धोंडीबा घोडवाडीकर

संशोधक विद्यार्थी; समाजशास्त्र स्वा.रा.ति.म.विद्यापीठ नांदेड

Email: ghodwadikaranand42@gmail.com, Mob. 9763906136

Abstract :

मनुष्याला निसर्गाचा काही अधिकार प्राप्त होतात सर्व मनुष्याप्रमाणेच स्त्रियांनाही त्यांचा अधिकार, हक्क मिळण्याचा हक्क जागतिकस्तरावर सर्वत्र मान्य करण्यात आलेले आहेत. स्वातंत्र्याचा हक्क भतीभय पासून स्वातंत्र्य, समान शिक्षण, समान संधीचा हक्क आणि एक व्यक्ती म्हणून सन्मानाने जगण्याचे स्वातंत्र्य आज जगभरात मान्य करण्यात आले आहे. परंतु आजतागत स्त्रियांच्या सामाजिक दर्जावर प्रकाश टाकला असता स्त्रीयांना एक व्यक्ती म्हणून समाजातील मान सन्मान, अधिकार, सामाजिक वाईट चालीरिती असमानता वंचितता, लिंगभेद, आरोग्यसेवा, शिक्षण, साक्षरता दर, उत्पादनाचे प्रमाण आणि सामाजिक स्थिती या बाबत प्रत्येक स्तरावर स्त्रियांचे स्थान हे खालावलेले आहे. कारण स्त्रियांच्या अधीनतेची आणि उपेक्षितेची वंचिततेची ही समस्या महिलांचे सबलीकरण ही या समस्यावरील उपाययोजना ठरू शकते समाजात महिलांना भेडवणारी असमानता, अधीनता आणि उपेक्षा या प्रकारचे सक्षमीकरण केवळ आर्थिकदृष्ट्या व राजकीय असेल तरी केवळ अंशिक आहे.

आदिवासी महिलांचे सक्षमीकरण हि एक अत्यंत महत्वपूर्ण बाब आहे. आदिवासी महिलांचे सक्षमीकरण ही एक वेगवान सामाजिक-आर्थिक विकासासाठी अत्यंत आवश्यक असलेल्या एक प्रक्रियेचा भाग असून तो समाजातील विकासाची दिशादर्शकाचे काम करित असतो त्याचा सहभाग हा आपणास समाजातील विविध स्तरावरच्या पटलावर आणणे आवश्यक आहे, त्याची आदिवासी महिलांच्या प्रगतीत महत्वपूर्ण भूमिका असते. या सक्षमीकरणाच्या माध्यमातून आदिवासी महिलांचे या आधुनिक युगातील तिचे स्थान व तिचा विकास यांचा अभ्यास अनिवार्य आहे. सक्षमीकरण ही आदिवासी महिलांची मोठी चिंतेची बाब असून त्यांना या सक्षमीकरणाद्वारे त्यांच्या सामाजिक आर्थिक व राजकीय हक्काची महती समजून सांगणे हे महत्वाचे ठरते. आज जरी आदिवासी महिलांच्या या तिन्ही स्तरावरील जर आलेख पाहिला तर आपणास दिसून येते की तो चढल्या कमाने नसून उतरत्या कमानेच आहे. या सर्व बाबी साठी त्यांच्या सक्षमीकरणाची नितांत गरज आहे. समाजातील प्रत्येक मानवीय घटक हा त्यांच्या मूलभूत हक्कासाठी प्रयत्न करताना दिसत आहे. परंतु त्याच घटकातील हा आदिवासी महिलांचा घटक आपणास या कमवारित त्याचे स्थान नगण्य दिसून येते. सक्षमीकरणाच्या माध्यमातून आदिवासी महिलांच्या जर आरोग्य विषयक बाबीकडे लक्ष दिले असता असे दिसून येते की, त्याची अवस्था दयनीय आहे. यासाठी कारणीभूत घटक म्हणजे साक्षरता, आरोग्य, शिक्षण, आर्थिक व सामाजिक प्रगती, राहणीमान स्वावलंबन इ. बाबी प्रकर्षाने पहावयास मिळतात. आदिवासी महिला सक्षमीकरणास जर समाजात योग्य स्थान मिळवून द्यावयाचे असल्यास शासनास विविध स्तरावर व विविध सामाजिक घटकांना सोबत घेवून कार्य करावे लागेल त्यांना 21 व्या शतकातील विविध अश्या विकासात्मक बाबींना आत्मसात करून घेण्यास प्रोत्साहित करणे गरजेचे ठरते.

महिलांच्या सामाजिक आर्थिक राजकीय सक्षमीकरणाचा अभ्यास करून हया संशोधन निबद्धाचा वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा अवलंब करून द्वितीय संकलन पद्धतीच्या स्त्रोताचा वापर करण्यात येईल.

Key Word : आदिवासी, आरोग्य, प्रगती महिला, सक्षमीकरण, सहभाग, विकास.

प्रस्तावना :

कोणत्याही देशाच्या सर्वांगीण विकासासाठी महिला आणि पुरुष दोघेही सारख्याच गतीशील विकासाच्या प्रक्रियावर अग्रेसर असणे महत्वाचे ठरते. महिला समाजाचा अविभाज्य अंग आहेत. त्यामुळे सामाजिक व आर्थिक विकासाची संकल्पना महिलांचा विकास व सक्षमीकरणाशिवाय अशक्य आहे. देशाचे पहिले पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू महिला विकासासाठी अग्रक्रम देताना असे म्हणतात की, "जर आपणांस विकास करावयाचा असेल, तर महिलांचा विकास करावा लागेल. महिलांचा विकास झाल्यास समाजाचा विकास आपोआपच होत असतो ¹ . महिला सबलीकरणाच्या विषय हाताळत असताना आपण समाजातील विविध वर्गातील महिलांचा अभ्यास करत असतो व केलेला आढळून येतो परंतु विविध अभ्यासांअंती अधोरेखीत होते की, या समाजात आजही आदिवासी महिलांचे स्थान हे नगण्य आहे.. मूळात आदिवासी म्हटलं दूर्गम वा अतिदूर्गम भागात राहणारा एक वर्ग जो कित्येक पिढ्या न पिढ्या पासून सामाजिक कांती व परिवर्तनापासून दूर्लक्षीत राहणारा गट होय. परिवर्तन हा निसर्गाचा नियम आहे. त्यामुळे आज बदलत्या परिस्थितीनुसार स्त्रियांच्या स्थितीमध्ये परिवर्तन होत आहे. भारताच्या एकूण लोकसंख्येच्या 50 टक्के महिला आहेत. पुरुषांप्रमाणे स्त्रियांदेखील देशाच्या विकासासाठी हातभार लावत आहेत. देशाच्या सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, प्रशासकीय क्षेत्रात पुरुषांच्या बरोबरीने महिला पुढे येताना दिसून येत आहेत. परंतु येथील धार्मिक रूढी, परंपरा, सामाजिक बंधने, आचार-विचार, पुरुषी मानसिकता यांमुळे त्यांना दुय्यमत्व प्राप्त झाले. विसाव्या शतकाच्या शेवटी जागतिक स्तरावर स्त्रियांच्या समस्यांकडे लक्ष वेधण्यात आले. स्त्रीवाद (Feminism) या नावाने एक नवीन विचारप्रवाह आणि चळवळ पुढे आली. पाश्चिमात्य देशात सुरु झालेली ही वैचारिक लाट भारतासारख्या देशातही पोहोचली. स्त्रीला देवीसमान मानणाऱ्या भारतीय संस्कृतीत स्त्रियांचे परंपरागत समाजातील स्थान व दर्जा कशा स्वरूपाचा होता, त्यात कोणते बदल झाले, तिचा दर्जा दुय्यम स्वरूपाचा का झाला? हे समजावून घेतल्याशिवाय महिला सक्षमीकरणाची दिशा निश्चित करता येत नाही⁴.

समाजव्यवस्थेच्या दृष्टिने पाहिले तर स्त्री आणि पुरुष हे दोघेही समान आहेत. या संदर्भत स्वामी विवेकानंद असे म्हणतात की, "समाजरूपी गरुडाचे महिला आणि पुरुष हे दोन पंख आहेत. जर एक पंख सबळ आणि दुसरा दुर्बळ असेल, तर त्यात विकासरूपी गगनात भरारी घेण्याची ताकद निर्माण होत नाही. ^[1] आज 21 व्या शतकात काहीअंशी त्यांची प्रगती आपणास पहावयास मिळते. आज जर आपण आदिवासी महिलांचे परिस्थिती पाहिली असता लक्षात येईल की, त्यांची शैक्षणिक, सामाजिक, राजकीय व आर्थिक स्थिती आज काही प्रमाणात सुधारलेली दिसून येईल.

भारतात या आदिवासी समाजातील महिला आज समाजात महत्वाची भूमिका बजावताना दिसून येतात महिलांचे सबलीकरण ही समाजाच्या विकासासाठी आवश्यक अशी बाब आहे. आपली वाटचाल विकसनशील देशाकडून विकसित देशाकडे चालली आहे. या वाटचालीत आपणास आदिवासी महिलांचे सबलीकरण करणे आनिवार्य आहे अन्यथा या विकासाच्या मार्गात ते आपणास कधीच पहावयास मिळणार नाहीत.

महिला सक्षमीकरणासाठी आंतरराष्ट्रीय पातळीवर झालेले प्रयत्न

:1) मानव अधिकारांच्या जाहीरनाम्यात महिला अधिकारांचा समावेश दिनांक 10 डिसेंबर 1948 रोजी संयुक्त राष्ट्र संघटनेकडून घोषित करण्यात आलेल्या मानवी अधिकारांच्या सार्वशैम घोषणेत महिलांचा अधिकार मानव अधिकार म्हणून समावेश करण्यात आला. या जाहीरनाम्याच्या पहिल्या दोन कलमांमध्ये सर्व व्यक्ती जन्मतःच समान असून, वंश, लिंग, शष्पा, धर्म आदींवरून त्यांच्यात भेदाभेद करता येणार नाही, असे स्पष्ट करण्यात आले. कलम 23 मध्ये स्त्री आणि पुरुषांसाठी समान कामासाठी समान वेतनाची तरतूद करण्यात आली आहे. महिला सक्षमीकरणाच्या दिशेने आंतरराष्ट्रीय पातळीवर पडलेले हे पहिले महत्त्वपूर्ण पाऊल आहे. यामुळे महिला सक्षमीकरणाची जाणीव वैश्विक बनण्यास मदत झाली.²

2) महिलांच्या राजकीय अधिकारांविषयी ठराव १९५२ संयुक्त राष्ट्र संघटनेतर्फे महिलांचा राजकीय निर्णयप्रक्रियेतील सहभाग वाढावा, यासाठी एक महत्त्वपूर्ण ठराव सन 1952 साली करण्यात आला. महिलांना राजकीय निर्णयप्रक्रियेमध्ये सहभागी होता यावे, यासाठी पुरुषांप्रमाणेच त्यांना राजकीय अधिकार प्राप्त व्हावेत, अशी मागणी करणाऱ्या ठरावांवर युनोच्या बहुसंख्य सदस्य राष्ट्रांनी स्वाक्षऱ्या केल्या. मतदानाचा अधिकार, निवडणूक लढविण्याचा अधिकार यांसारख्या महत्त्वपूर्ण राजकीय अधिकारांचा या ठरावांमध्ये समावेश होता.³

3) महिलांविरुद्धी सर्वशेदशव निर्मूलन आचारसंहिता व नियमावली १९७९ हा स्त्रियांच्या दृष्टीने अतिशय महत्त्वपूर्ण असा आंतरराष्ट्रीय दस्तऐवज असून, महिलाविरुद्ध सर्वप्रकारच्या श्दशव संपविणाऱ्या या दस्तऐवजास संयुक्त राष्ट्रसंघटनेच्या वार्षिक सश्रेमध्ये दिनांक 18 डिसेंबर 1979 रोजी मान्यता देण्यात आली. शरताने दिनांक 9 जुलै 1993 रोजी या दस्तऐवजावर स्वाक्षरी केली. अनुच्छेद 6 नुसार महिलांच (अनैतिक) आचरण आणि वेश्यावृत्तीसाठी प्रवृत्त करणारे सर्वप्रकार यांचे दमन करण्यासाठी विधेयकासह सर्वप्रकारचे समर्पक उपाय सर्व राष्ट्रीय पक्ष करतील. अनुच्छेद 10 नुसार प्रौढ व प्रायोगिक साक्षरता कार्यक्रमांसहित सर्वप्रकारचे शिक्षण सुरु ठेवण्याच्या कार्यक्रमांमध्ये महिलांना समान संधी मिळवून देणे व विद्यार्थीनींच्या शाळा सोडण्याच्या प्रमाणात घट करणे. अनुच्छेद 12 नुसार आरोग्य सेवा क्षेत्रातील महिलाविरुद्धी श्दशवांच्या निर्मूलनासाठी सर्वसमर्पक उपाययोजना करतील. अनुच्छेद 16 नुसार पतीप्रमाणे जबाबदारीने व मुक्तपणाने संततीची संख्या व संततीमधील अंतर ठरविण्याचे अधिकार आणि त्याविषयी माहिती मिळविण्याचा अधिकार महिलांना राहिल.⁴

महिलांचे आर्थिक सक्षमीकरण

महिलांचे आर्थिक सक्षमीकरण ही अर्थव्यवस्थेच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वपूर्ण बाब आहे. अर्थव्यवस्थेत समाजातील छोटयातील छोटया घटकापासून ते माठया घटकांचा समावेश असतो तेव्हाचीही अर्थव्यवस्था सूरळीतपणे चालू शकत अन्यथा तिचे चाके कधी गळून पडतील हे सांगता येणार नाही. आर्थिक सक्षमीकरणास महिलांच्या सहभाग व त्याद्वारे त्यांचे मजबूतीकरण करणे हा मूलभूत मंत्र आहे कारण या द्वारे आर्थिक विवेचनेतून या आदिवासी महिलांची सुटका होउ शकते. आर्थिक सक्षमीकरणात त्यांना रोजगार उपलब्ध करून देणे कमप्राप्त ठरल. रोजगारांच्या माध्यमातून ते त्यांची जीवनशैलीत अमूलाग्र असा बदल घडवून आणतील त्याप्रमाणे सबलीकरणाच्या प्रक्रियेत ते नेहमी आपणास आत्मनिर्भर झालेले दिसून येतील. अशा प्रकारे त्यांचा आत्मविश्वास वाढीस लागेल.

आदिवासी महिलांच्या सबलीकरणाची प्रक्रिया ही अगदी ग्राउंड लेव्हल पासून करावी लागेल व त्यास अनूकूल असे वातावरणही उपलब्ध आहे. या आदिवासी महिलांच्या राहणीमानाचा जर विचार केला तर असे लक्षात येईल की, त्यांच्या स्थलांतराचे प्रमाण आजही नगण्य आहे. हा एक महत्त्वपूर्ण घटक आहे. कारण त्यांना रोजगाराच्या विविध अशा नामी संस्था तेथे उपलब्ध करून नेणे सोयीस्कर ठरते. त्यांच्या उदरनिर्वाह हा मुख्यत जंगलातील विविध औषधी व वनोत्पादन त्यापासून निर्मिती होणारी विविध घटकावर अवलंबून आहे.

त्याप्रमाणे आज महिलांच्या आर्थिक सबलीकरण महत्त्वपूर्ण घटक म्हणजे बचत गट. या बचत गटांच्या माध्यमातून त्यांना पैसा हा संचित करण्यास प्रेरणा मिळत आहे. त्याच प्रमाणे त्यांना त्या द्वारे मिळणाऱ्या कर्जातून विविध अशा व्यवसायांची निर्मिती करताना पहावयासास मिळत आहे. या बचत गटांच्या माध्यमातून त्यांनी आपल्या राहणीमानाचा व जीवनशैलीचा काया पालट केलेला दिसून येतो यांच्या आधारे आज त्या आर्थिक स्तरावर एक आपले भक्कम स्थान निर्माण केले आहे.

त्यांना या आर्थिक सबलीकरणाच्या माध्यमातून मालमत्ता कौशल्य विकास व बाजार माहिती मिळाली त्यामुळे त्यांना सद्धा असे निदर्शनास आले की, या स्पर्धेमध्ये उतरल्या शिवाय गत्यंतर नाही.

आदिवासींना महिलांना पूर्वी लाभार्थी म्हणून पहावयाच्या दृष्टीकोणास त्यांनी नवीन रूपरेषा देवून तो आर्थिक सक्षमीकरणात सक्रीय सहभागी म्हणून एक वेगळा ठसा उमटवलेला आहे.

आज जर आपण या आर्थिक सक्षमीकरणाचा नीट अभ्यास केला तर असे लक्षात येईल या महिलांनी शेती; शेतमजूर; नौकरी या रोजगाराच्या संधीत सुध्दा आपला ठसा उमटवला आहे. महिलांचे राजकीय सबलीकरण :

भारतीय राज्य घटनेने आदिवासीसाठी अनेक कलमांचा व परिशिष्टांचा समावेश केलेला आहे. यांचा मूळ उद्देश असा आहे की आदिवासींचे सक्षमीकरण होय. सामाजिक आर्थिक व राजकीय हक्क त्यांना राज्यघटनेने प्रदान केलेले आहे. आज या राजकीय सबलीकरण चा जर आपण विचार केला तर ग्रामस्तरापासून ते संसदेपर्यंत त्यांना प्रतिनिधीत्व करण्याची संधी प्राप्त झाली आहे. पंचायत राज हा भारतीय राजकरणाचा एक घटक आहे ज्यात 50 टक्के महिलांना आरक्षण उपलब्ध आहे त्यात या आदिवासी महिलांचे स्थान सुध्दा आहे.

राजकीय हक्क हे मानवाच्या कल्याणकारी योजनेचाच एक भाग आहेत कारण या राजकीय गुरुकिल्ली द्वारे या आदिवासी महिलांचे प्रश्न हे समाजासमोर येण्यास मदत होते. त्याचप्रमाणे त्यांच्या विकासात्मक धोरणासाठी या राजकीय गुरु किल्लीच्या आधारे त्यांनी आपला विकास साधणे कमप्राप्त ठरते. राजकीय चळवळ ही प्रतिनिधीत्व सिध्द करण्याच्या एक पर्याय मानला जातो. या राजकीय माध्यमातून त्यांना आपला विकास साधण्यास सोयीस्कर ठरेल त्याचप्रमाणे या शासकीय प्रकियेतून त्यांना आपले अस्तीत्व निर्माण करण्याची संधीप्राप्त होते.

राजकीय अस्तीत्व असल्याशिवाय तूमचे समाजात स्थान आहे की नाही या बददल तर्क वितर्क निर्माण होतात. म्हणून समाजातील प्रत्येक घटक आपले अस्तित्व सिध्द करण्यासाठी सज्ज असतो. त्याचप्रमाणे आदिवासी महिलासुध्दा त्याचा राजकीय चळवळीत आपणास पहावयास मिळतात. राजकारणात महिलांचे सदस्यत्व हे सिध्द करताता की आज त्याने सबलीकरणाच्या प्रकियेत अग्रस्थान मिळण्यास काही उशीर होणार नाही.

आदिवासी महिलांचे शैक्षणिक सक्षमीकरण :

शिक्षण हा मानवी जीवनाचा अमूल्य असा घटक आहे. मानवी जीवनाच्या सर्व आलेखास प्रगतीच्या दिशेने घेवून जाण्यास शिक्षण फार महत्वाचे आहे. एखाद्या समाजाच्या प्रगतीचा आलेख जर पहायचा असेल तर आपणास त्यांचा शैक्षणिक आलेख पहावा लागतो.

शिक्षण हे मानवी जीवनात अमूलाग्र बदल घडवून आणणारा अंत्यत महत्वपूर्ण घटक आहे. आदिवासी समाज आजही या शिक्षणाच्या प्रवाहात दुर्लक्षित आहे. जर का आपण त्याचा साक्षरता दर पाहीला तर आपणास लक्षात येईल. जर आपण 2011 च्या जनगणने नूसार आदिवासी समाजाच्या साक्षरतेची टक्केवारी ही 59.00 टक्के आहे तर महिलांची टक्केवारी ही 49.00 टक्के आहे. स्त्रियांची ही टक्केवारी फार कमी आहे हे ठळक प्रमाणात दिसून येते कारण समाजाच्या इतर वर्गाशी जर तुलना केले तर तफावत आढळून येते. आणि त्यांतल्या त्यात जर ग्रामीण टक्केवारी ही 56.00 टक्के आहे तर शहरी टक्केवारी 76 टक्के आहे. ग्रामीण टक्केवारी कमी पहावयास मिळते कारण त्यांच्या साक्षरते बददल जागरुकता नाही म्हणून हा समाज आजही या शिक्षणाच्या प्रवाहापासून दूर आहे.

आदिवासी महिलांना उदभवणाऱ्या समस्या :

आदिवासी महिलांना विविध अशा समस्यांना सामोरे जावे लागते. त्यात स्थानिक भाषेतील संवाद व स्थानिक भाषेतील संवाद व स्थानिक लाकांशी संपर्क, शहरी जीवनात उदभवणारे विविध अडथळे, जागरूकता दारिद्रय असंघटीतस्वरूप अशा विविध समस्या उदभवतात त्याचप्रमाणे अंधश्रध्देने ग्रस्त आहेत. उद्दिष्टे :

1. महिला सक्षमीकरण संकल्पना समजून घेणे.
2. विविध योजनांच्या माध्यमातून आदिवासी महिलांचे सक्षमीकरण अभ्यासणे.

संशोधन पद्धती :

प्रस्तूत शोध निबंधासाठी समाजशास्त्रीय दृष्टीकोनाचा अवलंब केला असून तथ्य संकलन प्राप्ती साठी दुय्यम तथ्याचा वापर केला आहे. या अनुषंगाने प्रस्तूत संशोधनात वर्णनात्मक संशोधन आराखडयाचा वापर करून तथ्याचे विश्लेषण करून व अर्थ निर्वचन करण्यात आले आहे.

सारांश:

अशाप्रकारे आदिवासी महिला सक्षमीकरणासाठी अनेक योजना व कार्यक्रम, आयोग, धोरणे व कायद्यांची निर्मिती करण्यात आलेली आहे; परंतु समाजातील अनिष्ट प्रथा व परंपरां-मुळे आदिवासी महिला सक्षमीकरणाचे अपेक्षित उद्दिष्ट साध्य झाले नाही. त्याचबरोबर महिलांना आपल्या अधिकार व कायद्यांप्रती असलेले अज्ञान व अनभिज्ञता हे एक कारण आहे; परंतु आपणांस सशक्त व विकसित समाजाची निर्मिती करावयाची असेल, तर आदिवासी महिलांना कमीत कमी त्यांच्या अधिकारांपासून वंचित ठेवणाऱ्या मानसिकतेचा त्याग केला पाहिजे; कारण आजही ग्रामीण विशेषतः आदिवासी भागातील महिलांचे अप्रत्यक्षरित्या शोषण चालूच आहे.

संदर्भ :

1. मोदी अनिता, ग्रामीण महिलाओं का सशक्तीकरण, समाज कल्याण मासिक, दिल्ली, एप्रिल 2011
2. तिवारी कणिका, महिला सशक्तीकरण का आत्मावलोकन, कुरुक्षेत्र मासिक, ग्रामीण विकास मंत्रालय, नई दिल्ली, अगस्त 2013
3. तडकलकर (चौधरी) नंदिनी, महिलांचे सबलीकरण आणि शेतकरी महिलाआघाडीचे योगदान, अल्फा पब्लिकेशन्स, नांदेड, 2008
4. उपरोक्त, पृ.352
5. आगलावे प्रदिप 'आदिवासी समाजाचे समाजशास्त्र' साईनाथ प्रकाशन नागपूर 2004.
6. चौधरी उध्दव ना 'महाराष्ट्रातील आदिवासींचे सामाजिक व आर्थिक जीवन' आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था पुणे 2003.
7. प्रा. ठाकूर सुंदर सिंह ' आदिवासींचे समाजशास्त्र निर्मल प्रकाशन नांदेड 2006.
8. प्रा. डॉ. काळदाते सुधा 'भारतीय समाजरचना' साकेत प्रकाशन औरंगाबाद 1976.
9. जाधव सुदाम 'आदिवासी साहित्य' सुलबा प्रकाशन औरंगाबाद 1999.
10. गारे गोविंद 'महाराष्ट्रातील प्रमुख आदिवासी जमाती' कॉन्टिनेंटल प्रकाशन पुणे-2002.
11. देवळाणकर शैलेंद्र, समकालीन जागतिक राजकारण, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद, सप्टेंबर 2011
12. हिंगोले (माने) रेखा, महिला सक्षमीकरण : समस्या आणि उपाय, इशा प्रकाशन, लातूर, 2006
- 13- <https://www.firstpost.com/india/literacy-rates-scheduled-tribes-far-national-average-says-parliamentary-panel-2154745.html>